

ENTREVISTA A JANET BROWNE

Historiadora de la ciència i biògrafa de Charles Darwin

«LA TEORIA DE L'EVOLUCIÓ HA SIGNIFICAT MOLT MÉS QUE UNA TEORIA CIENTÍFICA»

Jesús I. Català i Juli Peretó

Amb les acaballes del 2009 les activitats de commemoració de l'Any Darwin s'acostaven al final. La visita de la historiadora de la ciència Janet Browne a València, amb motiu de la celebració del congrés biennal de la Societat Espanyola de Biologia Evolutiva (SESBE), va ser una d'aquestes activitats relacionades amb el bicentari del naixement de Charles Darwin i els 150 anys de la publicació de *L'origen de les espècies*.

Janet Browne ha escrit fins al moment la biografia més completa i acurada del naturalista anglès, que la Universitat de València ha traduït al castellà en dos volums: *Charles Darwin: El viatge* i *Charles Darwin: El poder del lugar*. La historiadora va voler visitar l'històric Jardí Botànic de la Universitat de València i l'Institut d'Història de la Medicina i de la Ciència López Piñero (Universitat de València-CSIC) —«el més bell centre d'història de la ciència del món», va afirmar només entrar al hall—, on, amb entusiasme i curiositat, va poder consultar alguns dels fons antics que es conserven en la seua biblioteca. Tant al llarg de la visita com de l'entrevista que va concedir a MÈTODE va fer palesa la seua proximitat i la seua amabilitat, fets que, units al gran coneixement del naturalista anglès que exhibeix, van fer un gran plaer poder conversar amb ella.

La seua biografia sobre Charles Darwin es pot considerar com el millor relat sobre el tema que s'haja escrit fins a l'actualitat. No obstant això, ja hi havia obres excel·lents sobre la vida del naturalista, per què decidí fer un treball tan llarg i dur?

Des d'un punt de vista acadèmic sempre és interessant estudiar la vida i l'obra de Charles Darwin i poder reinterpretar-lo. El meu treball sobre Darwin és diferent als treballs anteriors, i això pense que és enriquidor. En aquest sentit, espere que els estudis sobre Darwin no s'acaben ací. Cada nova generació ha de realitzar una nova revisió del llegat de Darwin i arribar a noves interpretacions.

I personalment com us enfrontàreu a aquesta feina?

Jo havia treballat com a editora de la correspondència de Darwin a la Universitat de Cambridge, i va ser una

© Fotos entrevista: Miguel Lorenzo

«ESPERE QUE ELS ESTUDIS SOBRE DARWIN NO S'ACABEN ACÍ. CADA NOVA GENERACIÓ HA DE REALITZAR UNA NOVA REVISIÓ DEL LLEGAT DE DARWIN I ARRIBAR A NOVES INTERPRETACIONS»

feina amb la qual vaig gaudir realment. Vaig dedicar moltes hores a llegir les cartes originals del naturalista. Va ser una oportunitat meravellosa que em va permetre aprendre molt sobre Darwin i fer-me preguntes sobre la seua vida. Va ser això el que em va fer voler saber més sobre ell.

Vostè va tenir accés a un vast material sobre Darwin. De fet, en la seua biografia utilitza moltes de les cartes de Darwin per reconstruir la seua vida. Pot ser un problema per a un historiador de la ciència seleccionar les fonts i compilar-ho tot?

És molt difícil fer-ne una selecció. Jo sentia que seria il·luminador per als lectors gaudir de Darwin de la mateixa manera que jo havia gaudit descobrint la seua vida. Vaig intentar deixar que fóra el mateix Darwin el qui parlara, amb tota la dificultat que això comporta. El que jo volia era mostrar no només el científic, sinó també el marit, el pare, l'amic...

Des del punt de vista d'un país perifèric en la història de la ciència, però també des de la situació particular que va fer de València un important centre de divulgació i difusió de les teories evolucionistes i les idees en el segle XIX, alguns historiadors valencians estan prenent major interès en els processos de la recepció i apropiació d'idees científiques estrangeres. Què pensa vostè sobre els enfocaments alternatius dels models de centre-perifèria jeràrquics en la història de la ciència?

Crec que és fascinant, perquè en aquests casos en què vam veure com es va difondre l'obra de Darwin, això no tractava només de Darwin sinó de tota la controvèrsia al seu voltant. Així, podem considerar que aquesta difusió perifèrica és un moviment molt interessant i que realment ajuda a avançar la investigació sobre història de la ciència.

Podríem dir que Darwin és un VIP (*very important person*) dins de la història de la ciència. No troba, però, que açò podria amagar una relació de desequilibri amb altres àrees d'investigació sobre la història de l'evolució?

Sí, això ha estat un problema perquè molta gent se sentia atreta per la figura de Darwin i la seua teoria de l'evolució, deixant de banda la labor tan interessant d'altres naturalistes. Pense que en un passat això sí que podia considerar-se un perill, però una de les coses que s'han aconseguit el 2009 amb la celebració del bicentenari de Darwin ha estat precisament remarcar la importància d'altres científics que van treballar durant els segles XIX i XX. Totes les celebracions i commemoracions que s'han realitzat durant l'Any Darwin han ajudat perquè

«EN LA MEUA BIOGRAFIA VAIG INTENTAR DEIXAR QUE FÓRA EL MATEIX DARWIN EL QUI PARLARA, AMB TOTA LA DIFICULTAT QUE AIXÒ COMPORTA. VOLIA MOSTRAR NO NOMÉS EL CIENTÍFIC, SINÓ TAMBÉ EL MARIT, EL PARE, L'AMIC...»

«UNA DE LES COSES QUE S'HAN ACONSEGUIT EL 2009 AMB LA CELEBRACIÓ DEL BICENTENARI DE DARWIN HA ESTAT REMARCAR LA IMPORTÀNCIA D'ALTRES CIENTÍFICS QUE VAN TREBALLAR DURANT ELS SEGLES XIX I XX»

els biòlegs hagen pogut descobrir altres científics associats a Darwin, és a dir, ha permès conèixer altres investigadors lligats a la teoria de l'evolució.

Vostè no només és una historiadora sobre Darwin. Quines altres línies de recerca treballa en l'actualitat? Continua interessada en altres facetes de Darwin?

Hi ha moltes coses que m'agradaria fer. M'interessa molt, per exemple, tot allò relacionat amb el llegat de Darwin. Com sabeu, ell era un anotador compulsiu d'informació. Li agradava prendre notes de tot el que li ocorria en la seua vida: lectures, trobades amb amics, qüestions sobre els fills... i seria molt interessant poder recopilar totes aquestes notes perquè és un retrat histò-

ric de la vida d'un cavaller anglès del segle XIX, que ens permetria comprendre millor la societat d'aquell moment. I un altre dels aspectes que m'interessen són les diferents interpretacions que s'han realitzat de Darwin i com ha perdurat la seua figura al llarg dels anys. Crec que és interessant arribar a comprendre de quina manera una persona es converteix en un personatge important per a les generacions posteriors. La teoria de l'evolució és una teoria meravellosa, però ha estat molt més que una teoria científica.

Hi ha molts àmbits de la cultura popular on podem trobar la figura de Darwin i les seues idees, com en caricatures, per exemple.

Trobe que és un camp molt ric per investigar, i açò també m'ha fet pensar amb més calma en tota la llegenda de Darwin, com ha arribat a la societat i s'ha transmesa. Hi ha moltes representacions en la cultura popular on podem trobar referències a qüestions científiques: caricatures, samarretes, lemes... I com s'ha representat la teoria de l'evolució en la cultura popular és una qüestió molt interessant i molt poc estudiada. I hi ha moltes coses, com el típic esquema on es representen els diferents estadis del gènere *Homo* fins arribar a l'*Homo sapiens*, un esquema universal que tothom relaciona automàticament amb l'evolució.

La cultura popular ens pot dir alguna cosa sobre la recepció del darwinisme en diferents països?

Una de les particularitats de la iconografia de Darwin i de l'evolució és que es troba molt estesa en països molt diferents. Tot allò relacionat amb Darwin és molt popular. I hi ha multitud de referències diferents al darwinisme, incloent-hi les begudes alcohòliques, com la botella de l'Anís del Mono.

Realment l'evolució ha arribat a tots els contextos, també a festes populars com les falles, on s'han representat també aquesta mena de caricatures o llocs comuns sobre l'evolució.

De debò? És molt interessant. I tot açò no només es relaciona amb Darwin, sinó amb la recepció de la ciència per part del públic. La manera com la societat entén i comprèn la ciència es grava en aquesta mena d'imatges.

Dir que les idees de Darwin sobre la naturalesa han canviat la nostra visió del món (i de nosaltres mateixos) és un lloc comú. Però avui, l'evolució és una qüestió controvertida per a algunes persones. Quin és el paper de la història per donar suport a l'evolució com una teoria explicativa clau en les ciències naturals?

És una pregunta molt compromesa, perquè realment els historiadors l'únic que podem fer és situar el context social i històric dels descobriments i dels científics, però poca cosa més. Pense que donen més suport a la teoria de l'evolució tots els descobriments que s'estan realitzant avui dia i que avalen les teories de Darwin. Ara bé, l'inici de totes aquestes investigacions el trobem a Darwin i el paper de la història ha de ser situar en el seu context els treballs del naturalista. No és fàcil entendre Darwin sense conèixer la seua època, i a més pot ser molt interessant per a un biòleg llegir acuradament *L'origen de les espècies*.

Vostè coneix la societat americana, amb els seus problemes per admetre la teoria de l'evolució. És un problema concret d'una part de la societat o és una qüestió generalitzada?

És una pregunta molt interessant, perquè és cert que hi ha dificultats per admetre la teoria de l'evolució als EUA en alguns àmbits, però no és fàcil generalitzar. De vegades aquest refús a la teoria prové d'un determinat sistema religiós, però no sempre. En el cas concret d'Amèrica podríem situar-lo en els evangelistes, que són especialment refractaris a admetre les teories de Darwin. Jo visc als EUA des de fa tres anys i trobe que açò és intrigant i preocupant, perquè ara, a més, veiem que les teories creacionistes han anat estenent-se en altres països. I per què ocorre això? Jo trobe que no és tant un problema per acceptar la teoria de l'evolució com un problema d'acceptar els avenços científics i tecnològics de la societat, és a dir, no estan contra la teoria de l'evolució sinó contra la ciència i la modernització de la societat.

I en aquest sentit, quin seria el paper de les celebracions que hem viscut al llarg del 2009 per transmetre la figura de Darwin?

Sens dubte és la manera que tenen els biòlegs de donar suport a la teoria de l'evolució. Des de la mort de Darwin fins als nostres dies hi ha hagut dues dates, el 1909 i el 1959, en què hi ha hagut celebracions al voltant de la teoria de l'evolució i de la figura de Darwin. I la funció d'aquestes commemoracions, més que recordar una figura, és la de disseminar el coneixement, fer-lo públic. No és només, doncs, una commemoració històrica, sinó que és una excusa per divulgar la teoria de l'evolució i donar eines a la societat perquè hi reflexione.

Se celebra el naixement de Darwin el 1809 i la publicació de *L'origen de les espècies* el 1859, per què no la seua mort?

«L'ANY DARWIN NO HA ESTAT NOMÉS UNA COMMEMORACIÓ HISTÒRICA, SINÓ UNA EXCUSA PER DIVULGAR LA TEORIA DE L'EVOLUCIÓ I DONAR EINES A LA SOCIETAT PERQUÈ HI REFLEXIONE»

Darwin mor el 1882, i cent anys després, el 1982, sí que hi va haver algunes petites celebracions, però en tot cas allò important no és tant recordar el naixement o la mort de Darwin, sinó la manera com Darwin ens ajuda a parlar sobre altres coses. De ben segur que Darwin com a científic mereix homenatges i recordar la seua tasca, però l'important és la reflexió sobre les seues teories que aquestes commemoracions ens ajuden a fer. ☺

Jesús I. Català. Professor d'Història de la Ciència, Universitat CEU Cardenal Herrera de València.

Juli Peretó. Professor titular, Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva, Universitat de València.